సరస్వతి

శ్రీమతి జ. రామాబాయమ్మగారు

శ్యామలరావు రాజమండ్రిలో బి.ఎ.కు చదువుచున్నాడు. వారిది కుగ్రామము. తలిదండ్రుల కొకడే కుమారుడు. శ్యామలరావుభార్య పూర్వాచారపరాయణురాలు; పరమపతివ్రతాశిరోమణి, సుగుణరాశి. భారతభాగవతరామాయణాదిసద్గ్రంథములు చదివి, అర్థము చెప్పును. చెప్పుటయేగాక అందందు నీతులను గ్రహించి, ఆప్రకారముచేయుట కుద్యమించును. నిత్యము గౌరీపూజ చేయును. అంతియేగాని, ఆంగ్లభాష ఆమె ఎరుగదు. ఈకాలపు నవీననాగరికలక్షణములు మచ్చునకైన ఆమెకడ కనుపడవు. తల్లిదండ్రుల కేకపుత్రిక. ఆమెపేరు సరస్వతి. రజస్వలై రెండేండ్లు అయినను కార్యం కాలేదు.

ఒకనాడు సాయంసమయమున మలయమారుతము వీచుచుండగా గోదావరీతీరమున ఒకయువకుడు ఒకయువతితో ముచ్చటించుచుండెను. ఆమె ఎవరో? ఆమెయందు ఆధునికనాగరికలక్షణము లన్ని తాండవమాడుచుండెను. ఆయువకుడే మన కథానాయకుడగు శ్యామలరావు. ఆమె వయ్యారముగ నిలబడి వికసిత వదనముతో చూచుచుండెను. ఆమె ఒక్కింత మాట్లాడిన తన జన్మ ధన్యమగునని శ్యామలరావు యోచించుచుండెను. అతని బసకు ప్రక్కనే ఆయువతి యిల్లు. తండ్రి వకీలు. బ్రహ్మసమాజమత మగుటచే కాబోలు పద్దెనిమిది ఏండ్లు నిండినను ఇంకను వివాహము చేయలేదు. యఫ్. ఏ. చదువుచున్నది. పేరు కమల. తండ్రికి కమల గారాబుపట్టి. హార్మోనియము బాగా వాయించగలదు. శ్యామలరావు, కమల ఇద్దరు ఒక కాలేజీలోనే చదువుచుండిరి. శ్యామలరావుకు స్వతహా గర్వము మెండు. దానికితోడు బి. ఎ. చదువుచుండెను. ఇంక చెప్పనేల? తన భార్యకు నాగరికత తెలియదనియు, తనతో ఇంగ్లీషు ధారాళముగా మాట్లాడజాలదనియు మనస్సులో చింతిలుచుండెను. ఈమెను గాంచి నప్పటినుంచి, తనకు ఇట్టిభార్య లేకపోయెనే యన్న విచారము ప్రారంభ మయ్యెను. క్రమేణ ఈమెతో స్నేహము ఎక్కువయ్యెను. దానితో వివాహవాంఛ హెచ్చెను. సరస్వతి పూర్వాచారపరాయణురా లగుటయే ఆమె తప్పు. ధర్మపత్నిని విడనాడవచ్చునాయన్న సందేహమే శ్యామలరావుకు లేకుండెను. అగ్నిసాక్షిగ పెండ్లాడిన ధర్మపత్నిని ఉపేక్షించుట వినాశకరమని తెలియదాయెను.

వివాహము నిశ్చయమాయెను. సరస్వతితల్లికి, కమలతల్లికి స్నేహ మగుటచే వివాహమునకు కమలతల్లి వచ్చి పసుపు-కుంకుమకు పిలచిపోయెను. వీరి అల్లుడే వరుడని కమలతల్లికి తెలియనే తెలియదు. వీరికిమాత్రము ఎటుల తెలియును? పేరంటకమునకు పోవుటకై సరస్వతియు, తల్లియు బట్టలు ధరించుచుండిరి. ఎక్కడనుంచో తండ్రి కామేశ్వరశాస్త్రిగారు గబగబ లోనికి వచ్చి, వకీలుగారి అల్లుడు తమ అల్లుడే యనియు, తమ పిల్ల కింక అధోగతియే అనియు, రాత్రే వివాహ మయిపోయె ననియు ఖిన్నుడై వచించెను. తల్లి గోలుగోలున దుఃఖించెను. పాపము సరస్వతిసంగతి వేరె చెప్పవలయునా? తన దురదృష్టమున కెంత వగచెనో? ఆపరమేశ్వరునకే ఎరుక. కాని విధిచెయిదముల కెవ్వ రేమి చేయగలరు? కొన్నిదినములకు కామేశ్వరశాస్త్రిగారు 'వివాహము చేసుకొన్నను మాకుమాత్రెను గూడ తీసుకొనివెళ్లు'మనియు, 'మీఇద్దరకు సేవకైనను పనికివచ్చు'ననియు ఎంతో వినయముతో చెప్పెను. కాని ప్రయోజనము లేకపోయెనుసరిగదా, సరస్వతి పేరు తనవద్ద తలపెట్టవద్దని శ్యామలరావు ఖండితముగా చెప్పెను.

శ్యామలరావుగారు పుస్తకము ముట్టుటయే లేదు. కమలయే ఆయనచదువు. అతడు ఆయమచేతి కీలుబొమ్మవలె ఉండెను. సరి, ఇంక చదువుకు స్వస్తియే. ఆ

యేదు పరీక్ష తప్పిపోయెనని వేరె తెల్పవలయునా? కమల యఫ్. ఏ పాసై బి. యే. జూనియర్ చదువుచుండెను. భర్తను పరీక్ష పోయెనని తూలనాడుట ప్రారంభించెను. చివరకు ఇద్దరు స్నేహితు లుండగా చదువు రాని మగవాడు పనికిరాడని కఠినోక్తులు చెప్పుటచే శ్యామలరావు అవమానమును భరింపజాలక ఆనాడే మద్రాసులో చదువుటకై పోయెను. శ్యామలరావు స్నేహితుడు దామోదరరావను వకీలు ఒకడు ఉండెను. అతను నిత్యమువచ్చి శ్యామలరావునుచూచిపోవుచుండెను. శ్యామలరావు మద్రాసు వెళ్లినాడన్న మాటయేగాని మనస్సంతయు కమలమ్మమీదనే. ఒడలిక్కడ, మన సక్కడ గనున్న నతిశయోక్తి లేదు. ఆమెకు అతనిచింతయే లేదు. ఆమె జాబే వ్రాయుట లేదు. ఇదంతయు నవనాగరికయువతుల పద్ధతికాబోలు! ఈయన వ్రాద్దామన్నను అభిమానము వెనుకకు లాగుచుండెను. అకస్మాత్తుగా కమలమ్మ భర్తను రమ్మనియు, మిమ్ముల తూలనాడుట ఆలాగయినా చదువుకొందు రేమో యనియు, అట్లున్నందుల కెంతయో కుందుచుంటిననియు, మీరు జాబువ్రాయకపోవుట మనస్తాపమునకు కారణమయ్యెననియు జాబు వ్రాసెను. ఎటులైన ఈనాతప్పిదము క్షమించి ఒకసారి తప్పకరావలెననియు వ్రాసెను. ఇంకేముంది? ఈ ఆహ్వానమునకేకదా అతడు ఎదురుచూచుచుండెను. ఆరాత్రిమెయిల్లోనే రాజమండ్రి వచ్చెను. కమలకు కొంచెము వంట్లో బాగలేదు. అన్నము సరిగా తినుటలేదు. కాని కాలేజీకి లీవు లేకపోవుటచే మూడు దినము లుండి శ్యామలరావు మద్రాసు వెళ్లిపోయెను. కమల నడవడిసరిగ్గాలేదనియు ఆసంగతి నీభర్తకు తెలిపిన నిన్ను తీసుకొనివెళ్లునని కొందరుహితులు సరస్వతికి చెప్పిరి కాని ఆమె నడవడి ఎటులున్నను, వారికి తనంత తెలియవలయును గాని మనము చెప్పిన 'సవతిమచ్చర'మనిపించుకొనునని సరస్వతి చెప్పెను. కోమలస్వభావము గల సరస్వతియాబుద్ధి ఏనారీమణి కుండును? కమల తన భర్తకు మీరు కొడుకుతండ్రి యయ్యెదు భాగ్యము కల్గునని జాబువ్రాసెను. జాబు చేతిలో నుండగానే స్నేహితుడు వచ్చి అతనిచేతిలోనిజాబు గాంచి చూడవచ్చునా యని జాబు లాగుకొని చదివి 'ఇంకేమిరా? చెప్పవైతివి. పట్టభద్రుడ వగుటయు, కొడుకు తండ్రి వగుటయు ఒక్కసారేనా? అదృష్టవంతుడ' వని మేల మాడెను.

ఇట్లుండగా కొన్ని దినములకు శ్యామలరావుకు జ్వరమువచ్చి స్పృహ తెలియుటయే లేదు. కొందరు స్నేహితులు కమల తండ్రికి తంతి నిచ్చిరి. మాపిల్లవచ్చుటకు వీలు లేదని తగినడాక్టరుని పెట్టమని స్నేహితులపేర కొంతసొమ్ము మనియార్డరుచేసెను. ఈసంగతి కర్ణాకర్ణిగా కామేశ్వరశాస్త్రిగారికి తెలిసి భార్యతో మన అమ్మాయికి ఏసుఖము లేకున్నను పసుపు, కుంకుమ అయినను పెట్టుకొను చున్నది. అదికూడ కరవగును కాబోలు! అల్లునకు మద్రాసులో జబ్బుగా నున్నదని విచారముతో తెల్పెను. 'అయ్యో పాపము! కమలమ్మగారు వెళ్ల లేదా?' అని ఆయనఇల్లాలు ప్రశ్నించెను. 'గర్భిణియట. నెలలు నిండుటచే పంప వీలు లేదని వకీలుగారు చెప్పినారుట!' అని ఆయనచెప్పెను. ఈమాటలన్నియు వినుచుండిన మన సరస్వతి తల్లిని పిలచి 'నేను మద్రాసుకు బోయి వారికి సేవ జేసెదను. నాసోదరి గర్భవతిగా నున్న నాకు విధిగదా? ఇన్నాళ్లకు వారికి సేవజేయు భాగ్యము కలిగినది. ఈరవ్వంత అవకాశము పోయిన ఇంక నే నెందు'కని చెప్పెను. తల్లి తండ్రివద్దకు వచ్చి, 'అమ్మాయి పోయెద ననుచున్నది. తీసుకువెళ్లండి. కడసారి చూపిరండి. లేకున్న కలకాలము అవసానకాలమందైన మాచుభాగ్య మబ్బలేదని వాపోవుచుండును' అన్నది. కూతురుమాటకు ఎదురు చెప్పలేక కామేశ్వరశాస్త్రిగారు కూతుర్ని తీసుకొని మద్రాసువచ్చి పిల్లవాని బసకు పోయెను. శ్యామలరావు స్పృహ లేకుండా ఒకరూములో పడియుండెను. మంచి డాక్టరుని పెట్టి ఉదారహృదయులగు తండ్రి కూతుళ్లు ఎంతయో సేవ జేసిరి. స్పృహ తెలిసినవెనుక తండ్రి అల్లుని ఎదుటకు వచ్చుట మానెను. జబ్బంతయు నయమాయెను. ఇప్పుడు నీరసముతప్ప మరేమియు లేదు. ఈమె సుశీలయని మారుపేరు ధరించెను. తండ్రి వెళ్లిపోయెను. వివాహమప్పుడు తప్ప మరెప్పుడూ చూడక

పోవుటచే శ్యామలరావు భార్యను గుర్తించనేలేదు. ఒకనాడు శ్యామలరావు కుర్చీలో పడుకొని' అమ్మా, మీరెవరోకాని భగవంతునివలె అడ్డుపడితిరి. మీ మేలు మరువజాలను. దయయుంచి మీయునికియు, మీ నామధేయము తెల్పి నన్ను కృతార్థుని చేయగోరెద' నని నుడివెను. సరస్వతియు కొంచెము యోచించి, 'నాభర్త నన్ను దిగనాడి వేరెవివాహము చేసుకున్నాగు. నాదుఃఖమునకు మేర లేదు. నేనొక పాపిష్టురాలను. కమలకు నాకు స్నేహ మగుటచే మీ రపాయస్థితిలో నుండుట గాంచి మీకు పరిచర్య చేసితి'నని తెల్పెను. 'అమ్మా, ఆమూర్ఖుడైన మీభర్త ఎవరు? వారి నామధేయ మేమి? వారితో నాయావచ్ఛక్తిని ధారబోసి ఇట్టి సుగుణంబుల ప్రోవును విడనాడుట ధర్మము గాదని తెల్పెదను. ఇట్టి సాధ్విని విడనాడిన పాపిని ఏమి చేసినను దోషము లేదని చెప్పెను. పాపము! ఆపాపి తానే యని ఎరుగడాయెను. సరస్వతి అతిశాంతముతో 'వారికి మీరేమి బుద్ధి చెప్పెదరు? మీరు చెప్పిన వారు విందురా? మీరును ఆకోటిలోనివారేగదా!' అనుటయు. 'అవును, నాకు తగినది గాకపోవుటచే విడిచితి. అదికాకుండా, అప్పుడు ఇంకను చిన్నతనము. ఇప్పుడైన అటుల చేయుదునా? అది వకరోజుల మహిమ' యని యూరకుండెను. మనస్సులో దేనినో యోచించుచుండెను. 'ఆమెతప్పిద మేమియో అడుగవచ్చునా' అని సుశీల ప్రశ్నించెను. 'తప్పిద మేమియు లేదు. నాతో సమానముగ ఇంగ్లీషుమాట్లాడలేదనియు, పూర్వాచారపరాయణురాలనియు అంతియే కారణ' మని శ్యామలరావు నుడివెను. "హిందువుల మగుటచే ఇంగ్లీషు రాకపోవచ్చును. భర్తకిష్టమున్న నేర్పవచ్చునే! దానికొఱకు మీరు విడచుచో మీకొఱకామె అహోరాత్రములుఎంతదుఃఖించుచున్నదో!ఆసర్వేశ్వరునకేఎరుక.'

'దుఃఖించుట మెందుకు? ఇష్టము లేకపోవుటచే నేను వివాహము చేసుకొంటిని. ఆమెకూడ అటుల చేసుకొనవద్దని ఎవరుచెప్పి'రని శ్యామలరా వనెను. 'ఆహా! అటులనా? మీరైతే అనుజ్ఞ ఇచ్చితిరి గాని హిందూ యువతి ఎన్నడును అటుల ఆచరించదు. తన భర్తనే దైవముగా పూజించు'నని సుశీల నుడివెను.

'అందుకు నిదర్శన మేమైన గలదా' యని శ్యామలరా వనుటయు, 'నిదర్శనము వేరే కావలయునా? అయిదుసంవత్సరములై రజస్వలైనను చూడక వేరే వివాహము కావించుకొని యావజ్జీవము తన బ్రదుకు దుఃఖభాజనము గావించిన తన భర్తకు జబ్బుగా నున్నదనగానే తన యావచ్ఛక్తిని ధారపోసి భర్త జబ్బును కుదిర్చి సుశీల యనునామము ధరించి మీపదదాసి యగు సరస్వతియే నిదర్శన'మని విలపించుచు భర్తపాదములపై బడెను అదివరకే ఆమె సద్గుణములకు, వినయమునకు సంతసించుచున్నవాడు గాన తాను నిరాదరణ చూపిన తన భార్యయే అట్టి సద్గుణపుంజమని తెలిసి పాదములపై నున్న భార్యను లేవదీసి, చెంత చేర్చుకొని చేసిన అపరాధములు క్షమించ వేడుకొనెను. అప్పటి వారి యానందము పాఠకులే గ్రహింతురుగాక! శ్యామలరావుకు ఇదివరకే కమల నడత మంచిది కాదని కొంచెము తెలిసెను. సరస్వతిని వెంటబెట్టుకొని రాజమండ్రి వచ్చెను. వచ్చుటయే తడవుగ అందరు కమలకు దామోదరావుకు సంబంధము కలిసె నని ఒక్కుమ్మడి చెప్పిరి. ఇంక దానిమీద ప్రేమ ఎటుల నుండును? దానికితోడు పిల్లవాడు తాను రాజమండ్రీవచ్చిన ఆరునెలలకే పుట్టుటయు, అదివరకు జాబువ్రాయక ఆ యనుమానముచేత నేకాబోలు తన్ను రమ్మని జాబువ్రాసెనని శ్యామలరా వూహించెను. 'ఆహా! ఎంతమోసకత్తె! పైమెరుగులు చూచి మోసపోతి' నని విచారించెను. తనకు జబ్బుచేసిన రాకపోవుట సరిగదా, జాబైనను వ్రాయలేదనియు, అట్టిది భార్య యనిన నతనికి కంటకప్రాయముగ తోచెను. తిన్నగా కామేశ్వరశాస్త్రిగారింటికే పోయెను. అత్తకు, మామకు నమస్కారములు చేసి తన తప్పిదములు క్షమింప వేడుకొనెను. ఆనందబాష్పములతో వారు అతనిని లేవదీసి దీవించిరి.

ఇప్పుడు మన శ్యామలరావుగారు మద్రాసులో బి.ఎ., బి.యల్. హైకోర్టువకీలు. ఇంటిలో ముద్దుమాటగట్టు చిన్ని కుమారుడును, తల్లిదండ్రులు, సరస్వతి ఉండిరి. సరస్వతి అత్తమామలకు సేవచేయుచు, సనా

తనధర్మముల నాచరించుచుండెను. శ్యామలరావు పశ్చాత్తాపమునకును, సత్ప్రివర్తనకును తలిదండ్రులు సంతసించి, కోడలి సపర్యలను బొందుచు కొడుకునద్ద కాలముగడపుచుండిరి. ఆహా! పరమేశ్వరుని లీలలు అత్యద్భుతములు గదా! రాయి అరగదీసినకొద్దీ ప్రకాశించును. అటులనే సద్గుణసంపన్ను లెంత కష్టపడినను వారి సుగుణముల సువాసన చిరకాలము నిలుచును. వారి స్మృతి కాలగతి వాడినను మొగలిపూరేకువలె సుగంధయుతమై నిలచును.

ఆంధ్రకవిత్వము

అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు

అవనిఁ సర్వవిశేషముల్ దెలియఁగా నర్థించువాఁ డెల్ల నాం
గ్లవచో విస్తరసేవ సేయవలయుఁ గాఢాగ్రహం బొప్ప నె
ల్లవిశేషంబులు చేర్చి రామె తనయుల్ ప్రజ్ఞాఢ్యుఁ డేడీ నరుఁ
భువి నారీతి నొనర్చువాఁ డనుచు సత్పుత్రుఁ నిరీక్షించు నాం
ధ్రవచోమాత కొఱంత నాంధ్రకృతికర్తల్ తీర్చు టర్హంబగుఁ.

నవగోప్యము లని హిందువు లెల్ల దేవతార్చనపెట్టెలందు యుంచినవి యెల్ల
పెఱమతస్థులకుఁ జెవిం బడకుండ మహమ్మదీయులు దాఁచినట్టి వెల్ల
పిటకకర్తల కకపటముఁగా బుద్ధుఁ డనుగ్రహించిన సుసామగ్రి యెల్ల
చిరసంప్రదాయప్రసిద్ధమైనట్టి ద్రవిడ భక్తజనుల వివేక మెల్ల
నద్దిరా! ఆంగ్లభాషలో నవతరించె - నట్టిభాగ్యంబు నా కెప్పు డమరెడినని
కుతుకపడు నాంధ్రవాఙ్మాతకొఱంత దీర్ప - నడుము గట్టంగవలయు నాంధ్రకవులెల్ల

ఏభాషలోఁ గల యేవిశేషములైనఁ దెలుఁ గెఱింగినవాఁడు తెలియఁగలఁడు
ఏశాస్త్రములలోని యేరహస్యము నైన, నాంధ్ర మెఱుంగువాఁ డరయఁగలఁడు
ఏచరిత్రలలోని యేయథార్థములైనఁ దెనుఁగు పొత్తములఁ గన్గొనఁగఁ బడెడి
ఏమతంబులలోని యేతత్త్వములునైన నాంధ్రవాఙ్మయమున నగపడెడిని
అనుచు శ్లాఘ్యమైనట్టి విఖ్యాతి గాంచి - యెల్ల బాసలలోఁ దలయెత్తి తిరుగ
నాత్మలోన నువ్విళ్లూరు నాంధ్రభాష - కాంక్ష దీర్చుట విధి యాంధ్రకవుల కెల్ల.